

TÜRKİYE'DE YOKSULLUK SORUNU VE BOYUTLARI

Recep Dumanlı*

Giriş

21. Yüzyıla çok yaklaştığımız bir dönemde, insanların refah ve mutluluk içinde yaşamaları, ekonomik ve sosyal politikalar vasıtasıyla da bunun sürdürülebilir hale getirilmesi büyük önem taşımaktadır. Yoksulluk, yalın kelime haliyle bile korkunç bir insanlık gerçeğini yansıtmaktadır. Dünyada yaklaşık olarak her beş kişiden birisi yoksuldur. Buna ilave olarak bölgesel sorunlar, iç savaşlar ve ekonomik ambargolar gibi dolaylı sebeplerden dolayı da insanlar istemeseler dahi yoksulluğa mahkum edilmektedirler.

Yoksulluk özellikle kadın ve çocukları son derece olumsuz biçimde etkilemektedir. Bunların hayat standartlarında ortaya çıkan dengesiz gelişmeler, gelir dağılımı bozuklukları ve ilave olarak pek çok dışsal etkenler yoksulluğu artırıcı etkiye sahiptir. Gelişme, çağdaşlaşma ve refah toplumu olma amacına uygun olarak, yoksullukla mücadele politikalarının geliştirilmesi ve süratle uygulanması önem kazanmaktadır. Ülkemizde de gelir dağılımı bozukluğu ile yoksulluk birbiriyle koşuttur.

Yoksulluk, yirminci yüzyılın sonlarında insanlığın yüz yüze kaldığı en önemli beşeri ve toplumsal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün için pek çok ülke şiddet derecesi ne olursa olsun az yada çok bu sorun ile iç içe yaşamaktadır. Dolayısı ile fakirlik ile mücadele etmek durumunda kalmıştır.

Ekonomik yada sosyal boyutlu gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan, yeryüzünde oldukça geniş bir coğrafya üzerinde görülen, henüz bütün boyutları ile tam olarak incelenmemiş olan yoksulluk sorunu daha uzun bir zaman dünya gündeminde kalmaya devam edecektir.

Ekonomik gelişmişliği yakalayabilmiş ülkelerde dahi yoksulluktan söz etmek mümkündür. Özellikle sanayileşmiş ülkelerin pek çoğunda bu sorun ile mücadele programları geliştirilmiştir. Dünya Bankası uluslararası bir kuruluş olarak bu konuda en fazla çalışmayı yapan kuruluştur. Buna rağmen,

* Devlet Planlama Teşkilatı, Daire Başkanı.

fakirliğin ortadan kaldırılması yada şiddetinin azaltılması konusunda Banka'nın 1980'li yıllardaki yaklaşımları ile 1990'lı yıllardaki yaklaşımları ve çözüm önerileri farklılıklar göstermektedir.

Yoksulluğu sadece açlık yada yeterince beslenebilecek gıdaya sahip olamama şeklinde algılamak yanlış olacaktır. İnsan sadece yemek ihtiyacı olan bir varlık değildir. Başta gıda olmak üzere giyim, barınma, eğitim, sağlık, altyapı, kültür, ortak yaşama ve buna benzer ihtiyaçları olan bir kutsal varlıktır. Dolayısı ile insan ihtiyaçlarının "yeterince" karşılanıp karşılanmadığı sorunun özünü teşkil etmektedir.

Ekonomik ve sosyal sorunların doruklara ulaştığı geçtiğimiz çeyrek yüzyılda, yoksulluk da ürküntü verecek boyutlara ulaşmıştır. Özellikle dünyanın gelişmekte olan yada az gelişmiş bölgelerinde görülen yoksul insanların sayısı artık milyarlarla ifade edilmektedir.

Sanayileşme ile beraber toplumların ekonomik ve sosyal yapılarında da bir takım değişiklikler olmaktadır. Bu değişimin hızı ve oluş biçimi ülkeden ülkeye, toplumdan topluma ve hatta bölgeden bölgeye değişmektedir. Bu değişimde toplumların ekonomik yapısı, tabii kaynaklara sahipliği, gelişmişlik seviyesi, insan gücü, sosyal durumu, kültürel zenginlikleri, dini inanışları, etnik yapıları gibi unsurlar önemli belirleyici etken olmaktadır.

A. Türkiye'de Yoksulluğun Hesaplanması

Bir topluluğa ait yoksulluğun irdelenmesinde ilk hareket noktası, o toplum için geçerli olan bir yoksulluk sınırının tespitinden başlamaktadır. Bu çalışmada da aynı hareket noktasından yola çıkılmış ve Türkiye için yoksulluk sınırı hesaplanmıştır.

Türkiye'de en son gelir dağılımı araştırması 1987 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü' ve Devlet Planlama Teşkilatı'nca ortaklaşa başlatılmış ve 1990'da DİE'nin yöntemiyle tamamlanmıştır. Temel hareket yılı 1987 olarak alınmış, eldeki çalışma ile gelir dağılımı sonuçları irdelenmiş ve konu güncelleştirilmiştir.

1. Türkiye'de Yoksulluk Sınırının Hesabı

Yapmış olduğumuz incelemeler sonucunda yurt içinde yoksulluk alanında fazla çalışma yapılmamış olduğu, yapılan çalışmalardan bir kısmının da doğrudan yoksulluk ile değil, dolaylı ihtiyaçlara istinaden yapılmış oldukları

görülmüştür. Bu alandaki boşluğu doldurmak üzere 1987-1994 yıllarını kapsayan yoksulluk sınırı hesaplanması üzerinde durulmuş ve aşağıda belirtilen kabuller çerçevesinde Türkiye için 1987-1994 yılları için yoksulluk sınırı hesaplanmıştır.

1.1. Türkiye İçin Yöntem

1.1.1. Kalori Gereksinimi

Bilindiği gibi normal koşullar altında hayatı idame ettirebilmek için kişi başına gerekli olan günlük kalori ihtiyacı konusunda FAO (BM Gıda ve Tarım Teşkilatı) ve WHO(Dünya Sağlık Teşkilatı)'nun yapmış oldukları hesaplar bulunmaktadır. Bu hesaplamalarda kişilerin kalori ihtiyaçları insanın faaliyetleri itibariyle gruplandırılmaktadır. Bu gruplar sırası ile az faal, orta derecede faal, oldukça faal ve çok faal olarak oluşturulmuştur. Orta derecede faaller için kalori ihtiyaç tablosu şöyledir(Tablo 1).

Tablo:1-Kişi Başına Günlük Kalori İhtiyacı (1)(2)

Yaş Grubu	Çocuk (3)	Genç		Yetişkin	
		Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
01-03	1,360				
04-06	1,830				
07-09	2,190				
10-12		2,600	2,350		
13-15		2,900	2,480		
16-19		3,070	2,310		
20-39				3,000	2,200
40-49				2,850	2,090
50-59				2,700	1,980
60-69				2,400	1,760
70+				2,150	1,540

Kaynak: *The Extent of Poverty in Latin America, World Bank Staff Working Papers 1982, no: 522, s.98.*

- (1) Hamile veya 0-1 yaş arasındaki çocuk anneleri için kendi günlük ihtiyaçlarına ilave olarak hergün 1090 kalori daha eklenecektir.
(2) Ortalama erkek 65 Kg, kadın 55 Kg. kabul edilmiştir.
(3) Kız ve erkek çocuklar birlikte dir.

Bu çalışmada orta derecede faal bir kişinin kalori ihtiyacı dikkate alınarak, aşağıdaki tablo yardımı ile Türkiye'de günlük kalori ihtiyacı şöyle belirlenmiştir(Tablo 2).

Anahtar tablo şu ihtiyaçları karşılamaktadır: Günlük kalori ihtiyacının hesabında hem genç için hem de yetişkin kişiler için gerekli olan kalori ihtiyacı dikkate alınmıştır. Ülkemizdeki genç nüfusun diğer yaş grupları içinde ayrı bir öneminin olması yanında, pek çok istatistiki göstergede de 12 ve üstü yaş grubunun kullanılması bu kararda etkili olmuştur. Elde edilen

2,444.5'lik kalori ihtiyacı hesaplamalarda kolaylık sağlanması bakımından 2,450 olarak yuvarlatılmış ve çalışmada bu şekilde kullanılmıştır. Asgari ücret bir kişinin çalışması karşılığı en alt düzeydeki ücretidir. Bu rakam aynı zamanda Türkiye'de asgari ücretin hesaplanmasında kullanılan ve

yetişkin bir kol işçisi için günlük alınması gereken kalori miktarı olan 3500 kalorilik miktarın tam olarak yüzde 70'ine denk gelmektedir. Burada günlük 2.450 kalori alma ihtiyacı bir kişilik olarak hesaplanmıştır. Asgari ücret de bir

Tablo: 2- Türkiye'de Yetişkinler İçin Kalori İhtiyacı Hesaplama Tablosu

Yaş Grubu	Genç			Yetişkin		
	Ortalama	Erkek	Kadın	Ortalama	Erkek	Kadın
10-12	2,475	2,600	2,350			
13-15	2,690	2,900	2,480			
16-19	2,690	3,070	2,310			
20-39				2,600	3,000	2,200
40-49				2,470	2,850	2,090
50-59				2,340	2,700	1,980
60-69				2,080	2,400	1,760
70+				1,865	2,150	1,540
Genç grup ortalaması :		2,618				
Yetişkin grup ortalaması :		2,271				
Genel Aritmetik Ortalama		2,444.5				

kişilik ücrettir. Ailedeki her kişinin asgari ücretli düzeyinde güç harcaması ve buna bağlı olarak o miktarda kaloriye ihtiyacı olması söz konusu olmadığından asgari ücretin aile fertlerinin hepsi için verilen bir ücret olarak değerlendirilmesi ve bu şekilde algılanması uygun bulunmamaktadır. Bu nedenle asgari ücretin tespitinde kullanılan besin kalıbında öngörülen ve kol işçilerinin günlük 3500 kalori alması ihtiyacından yola çıkılarak, bu kaloriyi veren besin grupları listesi dünya standartları ile de karşılaştırılmış ve daha da zenginleştirilmek suretiyle Türkiye için yoksulluk sınırı hesabında kullanılmıştır.

1.1.2. Besin Kalıbı

Bu çalışmada kullanılan Hacettepe Üniversitesi tarafından asgari ücretin hesaplanmasında kullanılmak üzere geliştirilen besin kalıbı, besinler ve kalori değerleri ile gramları Tablo 3'deki gibidir.

1.1.3. Fiyatlandırma

1987-1994 yılları için yoksulluk sınırı hesaplamalarında fiyatlandırıcı olarak DİE tarafından yayınlanan "Tüketim Ağırlıklı Türkiye Fiyatları" Türkiye , "Kentsel Yerler Tüketici Fiyatları" İllerin kentsel alanları için ayrı ayrı kullanılmıştır.

Tablo:3- Besin Kalori Tablosu

Besin Adı(Kg)	Gramı	Kalori Miktarı
Et (1)	120	300
Yumurta(Adet)	50	70
K.Bakliyat(2)	50	180
Yoğurt	350	210
B.Peynir	30	70
Patates	150	115
K.Soğan	50	20
Taze Meyve(3)	300	150
Taze Sebze(4)	250	125
Ekmek(350gr)	350	1000
Pirinç	60	211
Un	60	210
Yufka	60	210
Sıvı Yağ	30	270
Şeker	60	240
Reçel	30	90
Zeytin	20	29
Toplam		3500

(1) Koyun, Dana ve Tavuk Etleri Ortalamasıdır.

(2) Dört Çeşit Kuru Bakliyatın Ortalamasıdır.

(3) Oniki Çeşit Taze Meyvenin Ortalamasıdır.

(4) Onbeş Çeşit Taze Sebzenin Ortalamasıdır.

1.1.4. Hesaplama Yöntemi

Yöntem olarak kabul edilen 2450 kalori/gün enerji alınması gereğinden hareketle yukarıda bahsedilen besin gruplarından bu kaloriyi verecek miktarlar gramlandırılmakta ve günlük değerler bulunmaktadır. Elde edilen bu değerler besinler itibariyle DİE tarafından derlenen "Tüketim Ağırlıklı Türkiye Fiyatları" (Türkiye ortalama yoksulluk sınırının hesaplanmasında) ve "Kentsel Yerler Tüketici Fiyatları" (İller itibariyle kentsel yerler yoksulluk sınırı hesaplamalarında da kullanılmak üzere) ile çarpılmakta ve günlük 2450

kalorinin alınmasını sağlayacak gıdaları satın alabilecek parasal değere ulaşmaktadır.

Hesaplamalarda, bazı gıda maddeleri için bir tek mal fiyatının gerçeği yansıtmayacağından hareketle, aynı mal grubuna giren ve en çok bilinip kullanılan mal grupları oluşturulmuş (Tablo 4), bunların ortalama fiyatı o mal

Tablo:4- Bazı Gıda Maddelerinin Muhtevası

Et	Koyun eti Dana eti Tavuk eti		
Kuru Bakliyat	Kuru Fasulye Kuru Barbunya	Nohut Mercimek	
Taze Sebze	Sivri biber Çarlı.biber Kabak Patlıcan Dolma biber	Domates Fasulye Salatalık Marul-Kıvrır. Ispanak	Havuç Bakla Bezelye Y.Soğan Semizotu
Taze Meyve	Portakal Mandalina Limon Greyfurt	Kavun Karpuz Şeftali Kiraz	Erik Çilek Armut Elma

Gerekli toplam kaloriyi (2450 Kalori) verecek mal gruplarının gram ve ortalama fiyatlarından hareketle yıllık harcama ihtiyacına, diğer bir deyişle Türkiye yoksulluk sınırına ulaşılmıştır. 1987-1994 yılları için bu kalıp kullanılarak sınır hesaplanmıştır.

2. Türkiye'de Yoksulluk Sınırları

2.1. 1987-1994 Yılları Yoksulluk Sınırları

Yukarıdaki hesaplama yöntemiyle 1987-1994 yılları Türkiye Kişi Başına Yoksulluk Sınırları aşağıdaki tablolarda verilmektedir. 1987-1994 Türkiye geneli kişi başına yoksulluk sınırı cari fiyatlarla günlük, aylık, yıllık olarak Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 6'da aynı değerler ABD doları cinsinden gösterilmektedir. Türkiye uluslararası gelir gruplamasında alt orta gelir grubu ülkeler arasında yer

almaktadır. Fert başına düşen milli gelir cari fiyatlarla 1987'de 1668 dolar, 1994'te 2202 dolardır. Yoksulluk sınırı geliri, fert başına gelirin 1987'de yüzde 19,92'si, 1994'te ise yüzde 24,59'u civarındadır.

Tablo:5- Türkiye'de Kişi Başına Yoksulluk Sınırı
(Cari Fiyatlarla TL)

Yıllar	Günlük	Aylık	Yıllık
1987	780	23,400	284,700
1988	1,297	39,910	473,405
1989	2,129	63,870	777,085
1990	3,804	114,118	1,388,433
1991	5,851	175,540	2,135,740
1992	10,495	314,861	3,830,809
1993	17,626	528,780	6,433,490
1994(1)	40,264	1,207,920	14,696,360

(1) 1994 yılı 9 aylık verilere göredir.

Tablo: 6 - Türkiye'de Kişi Başına Yoksulluk Sınırı (1)
(Cari ABD Doları)

Yıllar	Günlük	Aylık	Yıllık
1987	0,91	27,30	332,2
1988	0,91	27,30	332,2
1989	1,00	30,00	365,0
1990	1,46	43,76	532,4
1991	1,41	42,20	513,4
1992	1,52	45,71	556,2
1993	1,60	48,13	585,6
1994(2)	1,48	44,50	541,4

(1) DPT- Temel Ekonomik Göstergeler Eylül 1994'de verilen dolar kurları kullanılmıştır.

(2) 1994 yılı verileri 9 aylık ortalamadır.

Tablo:7- Türkiye'de Fiyat Endekslerindeki Değişmeler (1987=100)

Yıllar	TEFE	KATÜFE	KATÜFE-Gıda
1987	100,0	100,0	100,0
1988	170,5	173,7	183,2
1989	279,5	283,6	310,1
1990	425,7	454,6	509,6
1991	661,4	754,4	851,3
1992	1072,0	1283,1	1455,8
1993	1698,0	2131,2	2380,9
1994(1)	3280,8	3776,6	4364,6

Kaynak: DPT-Temel Ekonomik Göstergeler Eylül 1994. (1) 9 aylık verilerdir.

Tablo: 8- Besin Kalori ve Günlük Harcamalar Tablosu -1987

Besin Adı(Kg)	Gramı	Kalori Mik.	Fiyatı(TL)	Tutarı(TL)
Et	120	300	2065	248
Yumurta(Adet)	50	70	43	43
K.Bakliyat	50	180	533	28
Yoğurt	350	210	482	169
B.Peynir	30	70	1683	50
Patates	150	115	147	22
K.Soğan	50	20	227	11
Taze Meyve	300	150	633	190
Taze Sebze	250	125	360	90
Ekmek(350gr)	350	1000	76	76
Pirinç	60	211	645	39
Un	60	210	289	17
Yufka	60	210	467	28
Sıvı Yağ	30	270	978	30
Şeker	60	240	245	15
Reçel	30	90	1120	34
Zeytin	20	29	1269	25

1987 yılında kişi başına

-Yoksulluk sınırı seviyesinde alınması gereken asgari kalori ihtiyacı 2.450 Kalori/gün
- Asgari harcama ihtiyacı 780 TL./gün

1987 yılı kişi başına yoksulluk sınırı

Yıllık (365 gün)	284.700 TL.
Aylık (30 gün)	23.400 TL.
Günlük	780 TL.

Tablo: 9 - Besin Kalori ve Günlük Harcamalar Tablosu - 1994

Besin Adı(Kg)	Gramı	Kalori Mik.	Fiyatı(TL)	Tutarı(TL)
Et	120	300	100000	12000
Yumurta(Adet)	50	70	1100	1100
K.Bakliyat	50	180	40000	2000
Yoğurt	350	210	40000	14000
B.Peynir	30	70	70000	2100
Patates	150	115	7000	1050
K.Soğan	50	20	20000	1000
Taze Meyve	300	150	15000	4500
Taze Sebze	250	125	20000	5000
Ekmek(350gr)	350	1000	5000	5000
Pirinç	60	211	42000	2520
Un	60	210	10000	620
Yufka	60	210	20000	1200
Sıvı Yağ	30	270	60000	1800
Şeker	60	240	17500	1050
Reçel	30	90	40000	1200
Zeytin	20	29	70000	1400

1994 yılında kişi başına

-Yoksulluk sınırı seviyesinde alınması gereken asgari kalori ihtiyacı 2.450 Kalori/gün
-Asgari harcama ihtiyacı 40.264 TL./gün

1994 yılı kişi başına yoksulluk sınırı

Yıllık (365 gün) 14.696.360 TL.
Aylık (30 gün) 1.207.920 TL.
Günlük 40.264 TL.

Tablo: 10- Kentsel Yerler Yoksulluk Sınırı Hesaplanan İller

1) Adana	9) Erzurum	17) Kayseri
2) Ağrı	10) Erzincan	18) Malatya
3) Ankara	11) Eskişehir	19) Manisa
4) Antalya	12) G.antep	20) Samsun
5) Bursa	13) İstanbul	21) Trabzon
6) Denizli	14) İzmir	22) Van
7) Diyarbakır	15) Kars	
8) Edirne	16) Kastamonu	

2.2. Seçilmiş Bazı İllerde Yoksulluk Sınırı (1987-1994)

Önceki bölümde izah edilen yöntemler kullanılmak suretiyle Tablo-10'da verilen İller için ayrıca yoksulluk sınırı hesaplanmıştır. Bu hesaplamalardaki tek farklılık, fiyatlandırıcı olarak Türkiye geneli yoksulluk sınırı hesabında

kullanılan "Türkiye Geneli Tüketici Fiyatları" yerine "Kentsel Yerler Tüketici Fiyatları"ndan her ilin fiyatlarının o il için ayrıca kullanılmasıdır. Örneğin Adana ili için Adana İli Kentsel Yerler Tüketici Fiyatları, fiyatlandırıcı olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda 1987-1994 dönemi yoksulluk sınırı hesaplanan 22 İl Tablo 10'da gösterilmiştir. Tablo 11'da bu iller için yoksulluk sınırı TL cinsinden, Tablo 12'de ise dolar cinsinden sunulmaktadır.

Hesaplamalarda dikkate alınan ölçütler(kıstaslar) çerçevesinde illerin kentsel kısımları itibariyle 1987 yılında yoksulluk seviyesinin en düşük olduğu il yıllık fert başına 221,258 TL gelir ihtiyacı ile Diyarbakır iken, en yüksek olan il yıllık fert başına 292.020 TL gelir ihtiyacı ile İstanbul'dur. 1994 yılın da ise yıllık fert başına 7.487.090 TL gelir ihtiyacı ile Kars iyi seviyede yoksulluk sınırına sahip iken İstanbul yine yıllık fert başına 12.947.614 TL gelir ihtiyacı ile en kötü seviyedeki yoksulluk sınırına sahip kentlerdir.

Yukarıdaki bu rakamların anlamı; o ilde, yetişkin bir kişinin hayatını idame ettirebilmesi için, bir yıl boyunca ihtiyaç duyduğu harcama miktarı yada diğer bir ifadeyle, bu harcamalarını karşılayabilmesi için sahip olması gerektiği en düşük gelir seviyesidir. Bu rakamlara hiç bir şekilde gıda dışı harcamalar dahil değildir. Diğer bir deyişle, giyinme, barınma ısınma gibi unsurlar burada dikkate alınmamaktadır.

1994 yılı dikkate alındığında ABD doları cinsinden yoksulluk sınırının en düşük olduğu ilimiz yıllık 276 dolar ile Kars'dır. En yüksek olan ilimiz ise yıllık 477 dolar ile İstanbul'dur. İstanbul'u sırasıyla takip eden beş ilimiz ise 432 dolar ile Edirne, 425 Dolar ile Antalya, 411 Dolar ile Ankara, 410 Dolar ile Kastamonu ve 407 Dolar ile İzmir'dir. (Tablo 12)

1994 yılında dolar cinsinden yoksulluk sınırlarının önceki yıllara göre düşük çıkmasında 5 Nisan 1994'te alınan ekonomik önlemlerden önce ortaya çıkan döviz fiyatlarındaki olağanüstü değer artışları karşısında Türk Lirasının önemli oranda değer kaybetmesi rol oynamıştır.

Bu incelemede, iller itibariyle yoksulluk sınırı ile iller itibariyle hanehalkı ve kişi başına gelirler karşılaştırılması da amaçlanmıştır. Ancak, gerek 1987 yılı HGTH Anketi ve gerekse diğer gelir dağılımı araştırmalarından iller itibariyle gelir bilgileri elde edilememiştir. Kaynaklardan iller itibariyle döküm ise çok

Tablo: 11 - Kentsel Yerlerde Kişi Başına Yoksulluk Sınırı

İller	(Cari Fiyatlarla Yıllık)						(Bin TL.)	
	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Adana	242,3	422,6	772,5	1373,0	2048,9	3696,9	6107,9	10326,6
Ağrı	-	393,7	683,4	1132,3	1778,6	3233,9	5644,7	9506,1
Ankara	276,2	750,9	866,9	1474,8	2408,7	4150,1	6895,1	11146,9
Antalya	240,5	426,8	762,0	1337,1	2058,7	3779,2	6367,2	11533,7
Bursa	265,1	445,2	827,7	1372,5	2174,4	3685,8	5951,3	10469,4
Denizli	-	462,1	801,5	1258,3	1983,4	3490,4	5864,3	10225,6
Diyarbakır	221,3	373,4	663,6	1129,2	1854,2	3213,6	5556,1	9051,0
Edirne	-	455,8	847,9	1441,8	2317,1	4224,7	6697,9	11736,0
Erzincan	-	388,6	681,0	1139,8	2103,7	3824,6	6261,6	10872,4
Erzurum	253,9	465,5	762,3	1271,1	1786,7	3710,1	6212,0	10422,1
Eskişehir	256,3	412,0	752,6	1311,3	2107,7	3760,6	6016,7	10422,1
Gaziantep	273,3	469,2	796,9	1276,8	1958,8	3344,1	5606,0	10047,0
İstanbul	292,0	566,5	973,8	1656,7	2753,9	4610,4	7422,1	12947,6
İzmir	282,6	489,0	822,4	1387,3	2243,1	3945,2	6531,2	11057,3
Kars	-	325,6	539,6	912,5	1507,2	2644,5	4178,7	7487,1
Kastamonu	-	480,2	771,0	1332,7	2224,6	3929,5	6407,8	11137,2
Kayseri	225,6	364,8	638,4	1135,8	1833,5	3278,0	5357,2	9099,5
Malatya	254,0	404,3	678,3	1180,5	1815,6	3394,7	5732,7	9788,0
Manisa	-	394,0	723,9	1320,9	2580,2	3682,1	6018,3	10250,6
Samsun	272,3	478,0	836,4	1360,0	2199,5	3765,1	5916,6	10807,8
Trabzon	262,7	432,6	759,6	1329,4	2369,6	3620,5	5976,0	10608,8
Van	-	366,8	707,8	1223,4	1886,7	3368,0	5623,5	9904,4
İller Ort.(1)	258,5	444,0	757,7	1289,0	2090,7	3652,7	6015,7	10429,9

(1) Basit aritmetik ortalamadır.

(2) Dokuz aylık verilere göre dir.

**Tablo: 12- ABD Doları Cinsinden Kişi Başına
Kentsel Yerler Yoksulluk Sınırı**

(Cari Fiyatlarla)

İller	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994(2)
Adana	283	297	364	527	493	537	556	380
Ankara	323	529	409	566	579	603	628	411
Antalya	281	300	359	495	495	549	580	425
Bursa	310	314	390	526	523	535	542	386
Denizli	-	325	378	483	477	507	534	377
Diyarbakır	259	263	313	433	446	467	506	333
Edirne	-	321	400	553	557	613	610	432
Erzurum	297	328	359	487	506	555	570	401
Erzincan	-	273	321	437	430	539	565	406
Eskişehir	299	290	355	503	507	546	548	384
Ağrı	-	277	322	434	428	470	514	350
Gaziantep	319	330	376	490	471	486	510	370
İstanbul	341	399	459	635	662	669	676	477
İzmir	330	344	388	532	539	573	595	407
Kars	-	229	254	350	362	384	380	276
Kastamonu	-	338	364	511	535	571	583	410
Kayseri	264	257	301	436	441	476	488	335
Malatya	297	285	320	453	436	493	522	361
Manisa	-	277	341	507	620	535	548	378
Samsun	319	336	394	522	529	547	539	398
Trabzon	307	305	358	510	570	526	544	391
Van	-	258	334	469	454	489	512	365
İller Ort.(1)	302	312,5	357,2	493,6	502,7	530,4	547,7	384,2

(1) Basit aritmetik ortalamadır.

(2) Dokuz aylık verilere göredir.

**Tablo: 13 - Türkiye'de Toplam Hanelerin Bölgesel Dağılımı
Fert ve Gelir Payları**

Bölgeler	Hane Sayısı		Fert Sayısı		Gelir		Yoksul Hane Sayısı(4)
	Miktar(1)	%	Miktar(2)	%	Miktar(3)	%	
Ege/Marmara	4.083,5	37,0	16,5	31,3	18,4	45,0	62.598
Akdeniz	1.484,9	13,4	7,1	13,4	4,3	10,6	331.735
İç Anadolu	2.681,4	24,3	12,3	23,3	8,7	21,6	536.531
Karadeniz	1.171,4	10,6	6,0	11,4	3,6	8,9	175.713
D.G.doğu A.	1.626,4	14,7	10,9	20,6	5,6	13,9	569.243
TÜRKİYE	11,047,6	100,0	52,8	100,0	40,6	100,0	1.675.790

Kaynak: DİE, 1987 HGTHA s.36

1) Milyon hane 2) Milyon kişi 3) Trilyon TL. 4) DİE, 1987 HGTHA'ndan

hesaplanmıştır."

uzun bir çalışmayı gerektiriyor olması sebebiyle elimizde olmayan bu sebeplerden dolayı çalışmanın bu yönü istemeyerek de olsa eksik kalmıştır.

Ancak, 1994 yılı için DİE tarafından yapılan yeni gelir dağılımı araştırmasından muhtemelen iller ve kişisel bilgiler itibariyle çıkacak sonuçlarla, yine DİE'ce yürütülen GSYİH'nın illere göre dağılımının verilmesine yönelik hesaplamalardan elde edilecek sonuçların, bu çalışmada elde edilen katsayılarla ilişkilendirilmesi suretiyle hesaplanması her zaman için mümkündür.

B. Yoksulluk ve Gelir Dağılımı İlişkileri

Gelir dağılımı araştırmaları bir ülkedeki gelirin nasıl dağıldığı hakkında bilgi veren araçlardır. Bu bilgiler yapılan araştırmaların kapsamına göre oldukça ayrıntılı olabilmektedir.

Türkiye'de gelirin, hanelerin ve fertlerin bölgeler itibariyle dağılımı Tablo 13'de gösterilmektedir. Genel hatları ile yüzde 20'lik hanehalkı gruplarının gelirden aldıkları paylar hakkında kabaca bilgi veren bu araştırmaların ayrıntıya girildikçe karmaşık özellikte pek çok bilgiyi de doğrudan veya dolaylı olarak verdikleri genel bir tecrübedir.

Yoksulluğun incelenmesinde de bu ayrıntıda bilgilere ihtiyaç bulunmaktadır. Veriler toplandığı halde bir kısmı yayınlanmamaktadır. Bu sebeple, yayınlanmamış bu kaynak bilgilere inilmiştir. Gelirin hanehalkları itibariyle dağılımı 1987 HGTHA'nin yayınlanmamış verileri taranarak ve yeniden dökümler yapılarak incelenmiş ve hanehalkları için her bir yüzde beşlik hanehalkı grubundaki hanehalkı büyüklükleri kullanılarak yoksulluk sınırları hesaplanmıştır.

1. Hane Gelirleri İtibariyle Yoksulluk

1987 yılı HGTH Anketi'ne göre Türkiye'de 11.047.560 hane bulunmaktadır. (Tablo 13) Bu hanelerden 5.804.496'sı kentsel yerlerde, 5.243.064'ü de kırsal yerlerde yerleşiktir. Aynı yıl 40.6 trilyon olan kullanılabilir gelirin 24.1 trilyonu kentsel yerler, 16.5 trilyonu ise kırsal yerler hanehalkları tarafından elde edilen gelirlerden oluşmaktadır. Kentsel yerler gelir yüzdesi 59.2, kırsal yerler gelir yüzdesi 40.8'dir. Hane başına düşen gelir ortalaması kentsel yerler için 4.146.760 TL/yıl, kırsal yerler için 3.164.415 TL/yıl. dir¹. Bu gelirler kırsal ve kentsel yerleşmelerdeki hanehalkı büyüklüklerine göre dağıtıldığında durum şöyledir. (Tablo 14)

Toplam haneler içinde yüzde 21.89'la en büyük paya sahip olan dört kişilik aileler, toplam gelirin yüzde 22.31'ini almaktadır. Bu hanelerin yıllık geliri 3.750.286 TL/yıl'dır. Fert başına düşen gelir açısından en kötü durumda olan haneler hanehalkı büyüklüğü 14 olan hanelerdir. Bu hanelerde, hanehalkı geliri 4.988.829 TL/yıl, fert başına düşen ortalama gelir 356.345 TL/yıl'dır. Türkiye ortalama hanehalkı geliri ise 3.680.549 TL/yıl, fert başına ortalama gelir ise 769.311 TL/yıl'dır. Kentsel yerlerde ortalama hanehalkı geliri 4.146.760 TL/yıl, ortalama fert başına gelir 961.569 TL/yıl, kırsal alanlarda ise ortalama hanehalkı geliri 3.164.415 TL/yıl, fert geliri 596.334 TL/yıl'dır.² Türkiye'de toplam hanelerin kır ve kent ayırımında gelirden aldıkları paylar aşağıda Tablo 15'de sunulmaktadır.

Hanelerin gelirden almış oldukları payları gösteren kabul edilebilir en ayrıntılı dağılım yüzde 5'lik hanehalkı dilimleri itibariyle olanıdır. Hanelerin yüzde 5'lik dilimlere göre gelirden aldıkları paylar ve kır-kent dağılımları yoksulluğun boyutlarını göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Tablo 16'ın incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, ilk yüzde beşlik hanehalkı ile son yüzde beşlik hanehalkı grupları arasındaki gelir açıklığı kırdan 33,50, kentte 27,38 ve Türkiye genelinde de 32,87 mislidir. Son grup(en) yüksek

¹ DİE, 1987 HGTH Anketi, "Gelir Dağılımı" s. 36

² DİE, 1987 HGTH Anketi "Gelir Dağılımı" s. 38,90

gelirli % 5'lik hanehalkı grubu) toplam gelirin kentlerde yüzde 23,82'sini, kırdada yüzde 20,77'sini ve Türkiye genelinde ise yüzde 23,01'ini almaktadır.

Bu göstergelerle, yoksul hanelerin miktarını bulmak için fert başına 1987 yılında 284,700 TL. olan gelir ihtiyacını (yoksulluk sınırını) dikkate alarak bir hesaplama yapılabilir.

Yukarıda hanehalkı büyüklükleri verilen gruplardan yoksul olan haneler Türkiye genelinde ilk üç gruba, kentsel yerlerde ilk iki gruba ve kırsal yerlerde de ilk dört gruba girmektedirler. Yoksul hanelerin hanehalkı büyüklüğü kırsal, kentsel ve Türkiye ortalaması hanehalkı büyüklüğünden küçüktür.

Ortalama hanehalkı büyüklükleri ve gelirin yüzde % 5'lik dilimi hesapladıktan sonra kır- kent ve Türkiye geneli için yoksul hane sayılarını hesabı yapılmıştır.

Hanehalkı büyüklüklerinden hareketle her bir yüzde beşlik gelir grubu için yoksulluk sınırı hesaplanmıştır. Bu, her yüzde beşlik hane grubu için, ortalama hane büyüklüğü ile bir kişilik yoksulluk sınırı gelirinin çarpımıdır. Buna göre, Türkiye'de toplam olarak 1.675.790 hane yoksulluk sınırı geliri altında bir gelir seviyesinde bulunmaktadır. Kentsel yerlerdeki yoksul hanehalkı sayısı 523.788, kırsal yerlerdeki yoksul hane sayısı ise 1.152.002'dir. Türkiye'de yüzde beşlik hanehalkı grupları itibariyle hanelerin 1987 HGTH Anketi'nden derlenen bilgilerine göre gerçek gelirleri ve hesaplanan yoksulluk sınırı gelirleri aşağıda Tablo 18'de gösterilmiştir. Koyu İtalik harflerle gösterilmiş gerçek hane gelirleri bu gruplarda yoksulluk sınırı gelir seviyesi altında hanelerin bulunduğunu göstermektedir.

Yoksul hanelerin, toplam gelirden almış oldukları gelir paylarının anlamı, hızla aşınan parasal ifadeler yüzünden bir kaç yıl içinde anlaşılmaz hale gelmektedir. Bu bakımdan; yoksul hanelerin, yoksulluk sınırı gelirine nispetle ne oranda gelire sahip olduklarını ifade etmek için Tablo-19'a bakılması daha anlamlı olacaktır.

Tablo- 14 : Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yıllık Kullanılabilir Gelirin Dağılımı (%)

Hane Büyüklüğü	TÜRKİYE		KENT		KIR	
	Hane	Gelir	Hane	Gelir	Hane	Gelir
1	2,97	1,64	2,97	2,40	2,12	0,53
2	12,60	10,42	13,39	12,82	11,71	6,93
3	15,53	15,60	18,80	19,53	11,91	9,89
4	21,89	22,31	25,87	27,84	17,50	14,29
5	16,92	16,85	17,46	16,97	16,31	16,69
6	11,55	10,82	9,94	8,65	13,33	13,97
7	7,05	7,31	5,43	5,22	8,84	10,35
8	4,76	5,57	2,80	3,22	6,94	8,99
9	2,64	2,62	1,32	1,21	4,10	4,67
10	1,78	2,72	0,90	0,92	2,75	5,33
11	1,28	1,84	0,60	0,66	2,04	3,54
12	0,54	0,76	0,23	0,22	0,88	1,53
13	0,54	0,91	0,15	0,17	0,98	1,99
14	0,06	0,08	0,05	0,07	0,07	0,09
15	0,26	0,55	0,09	0,10	0,52	1,21

Kaynak: DİE, 1987 HGTH Anketi, s.39

Tablo- 15 : Hanelerin Gelirden Aldıkları Paylar

Yerleşim	1.% 20	2. % 20	3.% 20	4. % 20	5.% 20
Türkiye	5,24	9,61	14,06	21,15	49,94
Kent	5,43	9,33	13,60	20,71	50,93
Kır	5,21	10,03	14,98	21,97	47,82

Kaynak: DİE, 1987 HGTH Anketi. s.345

2. Türkiye'de Kentsel Yoksulluğun Boyutları

2.1. Bölgeler İtibariyle Kentsel Yerlerde Yoksulluk

Bu çalışma ile bulunan 1987 yılı yoksulluk sınırı 23.400TL/ay'dır. Adı geçen rakam Türkiye ortalaması olup, kentsel ve kırsal yerler için bazı seçilmiş iller dışında ayrıca bir yoksulluk sınırı hesaplanmamış ve bu rakam hem kırsal hem de kentsel yerlerde yoksulluk sınırı olarak kullanılmıştır. Bunun sebebi ise kentsel ve kırsal ayırimda gerekli bilgilerin yayınlanmış kaynaklardan elde edilememesidir.

Kentsel ve kırsal hanelere yönelik olarak yapılan en son araştırmadan elde edilen sonuçlar 1987 yılına ait olup, rakamlar 1990 yılı sonunda yayınlanmıştır. Burada kullanılacak bilgiler bu verilerden elde edilmiştir. Yöntem olarak yoksulluk sınırının belirlenmiş olduğu durumlarda hanelerin geliri yoksulluk seviyesindeki gelir ile mukayese edilmektedir. Eldeki veriler işığında kentsel hanehalkı gelirleri 1987 yılı için beş bölgeye ayrılarak değerlendirilmiş ve yüzde beşlik gruplar itibariyle hanelerin durumu incelenmiştir.

Genel olarak, yoksul kabul edilen alt gelir gruplarından oluşan yüzde beşlik sekiz gruba (ilk yüzde kırk) ait hanelerin gelir ve hanehalkı yüzdeleri *yoksulluk sınırı kabul edilen 23.400 TL/ay* ile yakın ilişki göstermesi bakımından burada da dikkate alınmış ve hangi bölgelerde ne oranlarda buldukları ile ilgili sonuçlar bölgeler itibariyle verilmiştir. Kentsel yerlerde

Tablo : 18 - 1987'de Türkiye'de Hanelerin Yıllık Gelirleri ve Yoksulluk Sınırı Gelirleri (Bin TL)

Hanehalkı Yüzdesi	Türkiye		Kent		Kır	
	Yoksulluk Sınırı Geliri	Gerçek Hane Geliri	Yoksulluk Sınırı Geliri	Gerçek Hane Geliri	Yoksulluk Sınırı Geliri	Gerçek Hane Geliri
1. % 5	985	516	1008	719	979	393
2. % 5	1156	915	1127	1060	1008	750
3. % 5	1176	1127	1541	1541	1293	989
4. % 5	1264	1298	1784	1241	1241	1163
5. % 5	1293	1483	1250	1660	1307	1315
6. % 5	1361	1591	1247	1838	1364	1485
7. % 5	1361	1677	1250	2019	1475	1676
8. % 5	1330	1863	1238	2219	1529	1874
9. % 5	1347	2249	1253	2426	1406	2066
10. % 5	1361	2454	1264	2660	1458	2257
11. % 5	1341	2692	1287	3633	1478	2460
12. % 5	1463	2960	1341	3984	1424	2697
13. % 5	1426	3259	1261	4374	1648	2949
14. % 5	1415	3623	1338	4884	2602	5555
15. % 5	1449	4063	1233	5476	1600	3615
16. % 5	1469	4627	1230	6247	1626	4101
17. % 5	1572	5332	1204	7231	1848	4747
18. % 5	1495	6377	1211	8673	1922	5548
19. % 5	1515	8102	1207	11168	1913	6830
20. % 5	1461	16947	1170	23315	2186	13151

Kaynak: DIE, 1987 HGTHA Yayınlanmamış Verilerinden Hesaplanmıştır.

Tablo- 19 : Ortalama Hane Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Sınırı Gelirinin Yüzdesi Olarak Yoksul Hanelerin Gelir Düzeyleri-1987 (%)

Hanehalkı Yüzdesi	Türkiye	Kent	Kır
1. % 5	52,4	71,3	40,1
2. % 5	79,2	94,1	74,4
3. % 5	95,8	-	76,5
4. % 5	-	-	93,7

yaşayan yaklaşık 2.231.800 hane ülke nüfusunun yaklaşık olarak yüzde 40'ını oluşturmaktadır. İlk yüzde kırklık kesimi oluşturan hanelerde 9.733.300 fert bulunmaktadır. Yüzde beşlik sekiz grubun dikkate alındığı bu analizde;

hanelerin yüzde 40'ı toplam ülke gelirinin ancak yüzde 14.76 'sını alabilmektedir.

Yoksulluk sınırınının 23.400 TL/ay olduğu Türkiye'de, birinci (en düşük gelirli) yüzde beşlik grupta ortalama hane geliri 1987 yılı fiyatlarıyla 59.900 TL/ay iken, 8. grupta 185.000 TL/ay'dır. İlk iki grupta hanehalkı büyüklüğü 3.54 ve 3.96 iken son grupta 4.35 'tir.

Türkiye geneli ile ilgili bu tespitlerden sonra Ege ve Marmara, Akdeniz, İç Anadolu, Karadeniz ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri için de aynı analizin yapılması, ayrıntılı bilgilerin elde edilmesi önem taşımaktadır. Kentsel yerlerde yüzde 5'lik hanehalkı grupları itibariyle gelirin dağılımı Tablo 20'da, bu gruplardaki yoksul hane sayısı ve asgari ihtiyaç geliri Tablo 21'da verilmektedir.

2.1.1. Ege ve Marmara Bölgesi

Her grup için Ege ve Marmara bölgesi kentsel alanlarında elde edilen en düşük fert geliri aynı yılın yoksulluk sınırı gelirinin üzerindedir. Anket kapsamına bölgedeki 13 il dahil edilmiştir. Bu iller sırasıyla şöyledir.

- . Aydın
- . Denizli
- . Kırklareli
- . Tekirdağ
- . Balıkesir
- . Edirne
- . Kocaeli
- . Bursa
- . İstanbul
- . Manisa
- . Çanakkale
- . İzmir
- . Sakarya

Bu onüç ilin 1990 yılı nüfus sayımlarına göre nüfus toplamı 18.6 milyon civarındadır. Kent merkezleri (il ve ilçe merkezleri) nüfusu ise 13.5 milyon dolayındadır. 5 milyon kırsal nüfus bulunmaktadır. Ülke nüfusunun yaklaşık olarak yüzde 32.91 'i bu bölgelerde yaşamaktadır³. 1987 yılı itibariyle ülkedeki kullanılabilir gelirin yüzde 44.99 'u bu bölgemizde elde edilmektedir⁴.

³ DİE, Genel Nüfus Sayımı İdari Bölünüş 1990

⁴ DİE, 1987 Yılı HHGTA

Tablo - 20 : Türkiye'de Kentsel Yerler Hanehalkı Gelir ve Hanehalkı Payları-1987

Hanehalkı Yüzdesi		Gelir Yüzdesi		Toplam(000)		Ortalama Gelir(000)		Türkiye Ortalama Hane
Basit	Küm.	Basit	Küm.	Hane Sayısı	Fert Sayısı	Hane	Fert	Büyük.%
1.%	5	0,87	0,87	290,2	1026,2	59,9	16,9	3,54
2.%	5	1,28	2,15	290,2	1148,1	88,4	22,3	3,96
3.%	5	1,52	3,67	290,2	1235,9	105,4	24,7	4,26
4.%	5	1,76	5,43	290,2	1262,9	121,9	28,0	4,35
5.%	5	2,00	7,43	290,2	1275,3	138,4	31,5	4,39
6.%	5	2,22	9,65	290,2	1270,0	153,2	35,0	4,38
7.%	5	2,43	12,08	290,2	1251,3	168,2	39,0	4,39
8.%	5	2,68	14,76	290,2	1263,6	185,0	42,5	4,35
Toplam				2231,8	9733,3	Ortalama		4.20

Kaynak: 1987 Yılı HGTH Anketi yayınlanmamış verilerinden derlenmiştir.

Tablo : 21- Kentsel Yerlerde Yüzde 5'lik Hanehalkı Grupları ve Yoksul Hane Sayıları (TL/ay)

Hane-halkı Grubu	Hane Sayısı	Gerçek Hane Geliri	Yoksul Hane Sayısı	En düşük İhtiyaç Geliri	Yoksul Hanelerde Gelir Açığı
1.%	5	290.225	59.950	290.225	82.836 - 22.886
2.%	5	290.225	88.364	290.225	92.664 - 4.300
3.%	5	290.225	105.362	-	99.684 -
4.%	5	290.225	121.872	-	101.790 -
5.%	5	290.225	138.871	-	102.726 -
6.%	5	290.225	153.205	-	102.492 -
7.%	5	290.225	168.254	-	101.790 -
8.%	5	290.225	184.969	-	102.960 -

Kaynak: 1987 Yılı HGTH Anketi yayınlanmamış verilerinden derlenmiştir.

Görüldüğü gibi bu bölgede en düşük gelirli beş grubun ortalama hane gelirleri bu gruplar için Türkiye ortalamalarının % 40 civarında üstündedir. Kentsel yerlerde Türkiye geneli için tespit edilen 23.400 TL./ay'lık 1987 yılına ait yoksulluk sınırı miktarının altında gelir elde eden hanehalkı bulunmayan tek bölgemiz Ege ve Marmara bölgemizdir. (Bkz: Tablo-22.)

2.1.2. Akdeniz Bölgesi

Bölge esaslı dağılımda ikinci bölge Akdeniz bölgesidir. Bu bölge kapsamına giren il sayısı 8 olup aşağıda verildiği gibidir.

- . Adana
- . Burdur
- . İçel
- . Muğla
- . Antalya
- . Hatay
- . Isparta
- . G.antepe

Akdeniz bölgesinde yer alan bu sekiz ilin 1990 yılı verilerine göre nüfusları toplam olarak 7.8 milyondur. Kentsel yerler nüfusu 4.6 milyon civarındadır. 3.2 milyon civarında ise kırsal özellikte nüfus bulunmaktadır. Ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 13.88'i bu bölgede yaşamaktadır.

1987 yılı itibarıyla Akdeniz bölgesinin kentsel yerlerinde Türkiye ortalaması olan 23.400 TL/ay'ın altında gelire sahip olan hanelerin sayısı 75.190 'dır Fert sayısı ise ilk yüzde beşlik grupta 141.228 kişi, ikinci yüzde beşlik grupta 161.389 kişi olmak üzere toplam olarak 302.801 kişidir. Sonuçta; Bu bölgemizde yoksulluk sınırı olan 23.400 TL.nin altında aylık geliri olan fert sayısı 302.801 'dir. (Bkz: Tablo-23.)

2.1.3. İç Anadolu Bölgesi

Bölgesel seviyede incelenen üçüncü bölge İç Anadolu Bölgesidir. Bölge kapsamında bulunan il sayısı 16'dır. Bu iller;

- . Afyon
- . Çorum.
- . Kütahya
- . Yozgat
- . Ankara
- . Eskişehir
- . Nevşehir
- . Bilecik
- . Kayseri
- . Niğde
- . Bolu
- . Kırşehir
- . Tokat
- . Çankırı
- . Konya
- . Uşak

Tablo - 22 : 1987'de Ege ve Marmara Bölgesi Kentsel Yerler Gelir ve Hanehalkı Dağılımları

Hanehalkı Grupları	Düşük Gelirli 5 Grubun Gelir %'desi		Toplam(1)		Ortalama Gelir(2)		Türkiye Ortalama Gelirinden Farkı %	
	Basit	Küm.	Hane Sayısı	Fert Sayısı	Hane	Fert	Hane	Fert
5	0,86	0,86	141,5	417,6	71,7	24,3	19.6	43.3
10	1,25	2,11	141,5	491,4	104,8	30,2	18.6	35.2
15	1,54	3,65	141,5	524,4	128,5	34,7	22.0	40,0
20	1,78	5,43	141,5	529,1	148,5	39,7	21.9	41,8
25	2,01	7,44	141,5	535,9	168,1	44,4	21.1	41,0

Kaynak: 1987 HGTH Anketi verilerinden derlenmiştir.

(1) Bin kişi (2) Bin TL/ay

Tablo - 23 : 1987'de Akdeniz Bölgesi Kentsel Yerler Gelir ve Hanehalkı Dağılımları

Hanehalkı Yüzdesi	Gelir Yüzdesi		Toplam(1)		Ortalama Gelir(2)		Türkiye Ort. Kentsel Gelirinden Farkı %	
	Basit	Küm.	Hane Sayısı	Fert Sayısı	Hane	Fert	Hane	Fert
5	0,93	0,93	37,6	141,2	54,1	14,4	-10.7	-17.7
10	1,40	2,33	37,6	161,3	82,0	19,1	- 7.7	-16.9
15	1,64	3,97	37,6	150,5	96,1	24,0	- 9.6	- 3.1
20	1,91	5,88	37,6	172,8	111,4	24,2	- 9.4	-15.7
25	2,16	8,04	37,6	172,2	126,4	27,6	- 9.8	-14.1
30	2,41	10,45	37,6	171,2	141,0	30,9	- 8.6	-13.3
35	2,61	13,06	37,6	186,3	152,7	30,8	-10.1	-26.7
40	2,81	15,87	37,6	170,2	164,3	36,3	-12.6	-17.0

Kaynak: 1987 HGTH Anketi verilerinden derlenmiştir.

(1) Bin kişi (2) Bin TL/ay.

şeklinde sıralanmaktadır. 1990 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre bu illerde toplam olarak 12.0 milyon insan yaşamaktadır. Bunlardan 7.1 milyonu kentsel alanlarda, 4.8 milyonu da kırsal alanlarda yaşamaktadır. Ülke geneli içinde bölgenin nüfus payı ise yüzde 21.16'dır.

İç Anadolu bölgesinde kentsel yerler itibariyle Türkiye genelindeki yoksulluk sınırı altında gelir elde eden hanelerin sayısı 200.7 bin'dir. Bu haneleri temsil eden fertlerin sayısı ise 766.5 bin'dir. (Bkz: Tablo-24.)

2.1.4. Karadeniz Bölgesi

Karadeniz bölgesinde yer alan ve anket kapsamında bulunan iller aşağıda verilmektedir:

- . Artvin . Kastamonu . Samsun .Zonguldak
- . Amasya . Ordu . Sinop
- . Giresun . Rize . Trabzon

Yukarıda belirtilen on ilde 1990 verilerine göre toplam olarak 5.96 milyon kişi yaşamaktadır. Kentlerde yaşayanların sayısı 2.4 milyon civarındayken, kırsal alanlarda 3.5 milyon insan hayatını sürdürmektedir. Bölgede yaşayanların toplam nüfusa oranı 1990 verilerine göre yüzde 10.6'dır.

Kentsel yerler itibariyle Karadeniz bölgesinde yoksulluk sınırı altında gelire sahip olan hanelerin sayısı 45.822'dir. Bu hanelerdeki yoksul fert sayısı ise 172.400 olup, ortalama hane büyüklüğü 3.76'dır. Karadeniz Bölgesi'nde Birinci, ikinci ve üçüncü yüzde beşlik gruplar tamamiyle yoksulluk sınırı altında kalmaktadır. (Bkz: Tablo-25.)

2.1.5. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi yüzölçümü olarak en geniş alanı kapsayan bölgemizdir. Bölge kapsamında 20 adet il bulunmaktadır. Bu illerimiz sırasıyla şöyledir;

Adıyaman , Ağrı, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane ,Hakkari, Kahramanmaraş, Kars, Malatya, Mardin, Muş, Siirt, Sivas Urfa, Tunceli, Van.

Tablo - 24 : 1987'de İç Anadolu Bölgesi'nde En Düşük Gelirli Sekiz Grupta Kentsel Yerler Gelir ve Hanehalkı Dağılımları

Hanehalkı Yüzdesi	Gelir Yüzdesi		Toplam(1)		Ortalama Gelir (2)		Türkiye Ort. Kentsel Gelirinden Farkı %	
	Basit	Küm.	Hane Sayısı	Fert Sayısı	Hane	Fert	Hane	Fert
5	0,96	0,96	66,9	233,4	55,7	16,0	- 7.5	- 6.0
10	1,39	2,35	66,9	253,7	80,4	21,2	- 9.9	- 5.4
15	1,66	4,01	66,9	279,4	95,9	23,0	- 9.8	- 7.6
20	1,86	5,87	66,9	273,4	107,3	26,2	-13.6	- 6.9
25	2,08	7,95	66,9	291,5	120,1	27,6	-15.6	-14.1
30	2,32	10,27	66,9	398,5	133,9	30,0	-14.4	-16.7
35	2,54	12,81	66,9	296,2	147,0	33,2	-14.5	-17.5
40	2,75	15,56	66,9	272,7	159,1	39,0	-16.2	- 8,9

Kaynak: 1987 HGTH Anketi verilerinden derlenmiştir. (1) Bin kişi (2) Bin TL/ay.

Tablo - 25 : 1987'de Karadeniz Bölgesi En Düşük Sekiz Grubunda Kentsel Yerler Gelir ve Hanehalkı Dağılımları

Hanehalkı Yüzdesi	Gelir Yüzdesi		Toplam(1)		Ortalama Gelir (2)		Türkiye Ort. Kentsel Gelirinden Farkı	
	Basit	Küm.	Hane Sayısı	Fert Sayısı	Hane	Fert	Hane	Fert
5	0,99	0,99	15,3	49,0	49,1	15,3	-22.1	-10.8
10	1,59	2,58	15,3	59,9	79,1	20,1	-11.7	-11.1
15	1,90	4,48	15,3	63,5	94,6	22,7	-11.4	- 9.0
20	2,18	6,66	15,3	63,7	108,0	25,9	-12.8	- 8.1
25	2,40	9,06	15,3	65,1	119,0	27,9	-16.6	-12.9
30	2,67	11,73	15,3	63,6	132,7	31,9	-15.4	- 9.7
35	2,95	14,68	15,3	69,6	146,8	32,2	-14.6	-21.2
40	3,17	17,85	15,3	72,1	157,6	33,4	-17.3	-27.2

Kaynak: 1987 HGTH Anketi verilerinden derlenmiştir. (1) Bin kişi (2) Bin TL/ay

Yukarıda verilen yirmi ilde 1990 yılı itibariyle toplam olarak 10.6 milyon kişi yaşamaktadır. Bunlardan 4.8 milyonu kentsel yerlerde, 5.8 milyonu kırsal kesimde yaşamaktadır. Ülke nüfusunun yüzde 18.8'i bu bölgede bulunmaktadır.

Karadeniz bölgesinde olduğu gibi bu bölgede de kırsal alanlardaki nüfus miktarı kentsel alanlarda bulunan nüfus miktarından fazladır. Kentsel nüfusun bölge nüfusuna oranı yüzde 45.8 civarındadır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan 173.154 hane 1987 yılı gelir dağılımı araştırması verilerine göre yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır. Yoksul fert sayısı 909.200 olarak hesaplanmıştır. (Bkz. Tablo-26.)

Sonuçta; bölgeler itibariyle kentsel yerlerle ilgili olarak bir değerlendirme yapıldığında, Ege ve Marmara bölgesi dışında kalan bütün bölgelerdeki yüzde beşlik kentsel yoksul gruplar aynı gruplar için Türkiye ortalama gelirinin isabet ettiği kendi gruplarına ait gelirlerden daha az gelir elde etmektedirler. Başka bir anlatımla, Türkiye ortalamasını ifade eden fert başına gelirler bu bölgelerde aynı gelir grubuna isabet eden fert başına gelirlerden daha yüksektir. Örnek olarak, ilk yüzde beşlik grubun Türkiye ortalaması fert başına geliri 1987 fiyatlarıyla aylık olarak 16.954TL. iken, aynı gruba girenlerden Akdeniz bölgesinde olanlar yüzde 17.7, İç Anadolu bölgesinde olanlar yüzde 6.0, Karadeniz bölgesinde olanlar yüzde 10.8 ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde olanlar ise yüzde 54.8 oranında daha düşük bir gelir elde etmektedirler.

Öte yandan, Ege ve Marmara bölgesinde olan ve ilk yüzde beşlik hanehalkı grubuna giren fert ise bu grup için Türkiye ortalaması olan rakamdan (16.954 TL) yüzde 43.3 daha fazla bir gelire sahiptir.

3. Türkiye'de Kırsal Yerlerde Yoksulluk

3.1. Bölgeler İtibariyle Kırsal Yerlerde Yoksulluk

DİE tarafından 1987 yılında yapılan HGTH Anketi'nden elde edilen bulgulara göre ülkemizde toplam olarak 11.047.560 hane bulunmaktadır. Bu hanelerin 5.804.496'sı kentsel yerlerde, 5.243.064'ü de kırsal yerlerde yaşamaktadır. Bu haneleri oluşturan fert sayıları da sırasıyla 25.0 ve 27.8 milyondur. Kentsel yerlerde çalışan hanehalkı ferdi sayısı 7.5 milyon iken kırsal yerlerde bu rakam 13.7 milyona ulaşmaktadır. Aynı şekilde gelir getiren fert bakımından da kent 9.1 milyon (çalışmadığı halde geliri olanlarla birlikte), kır ise 13.9 milyon ile temsil edilirken, yaratılan gelirden kentli haneler 24 trilyon TL., kırdaki haneler ise 16.6 trilyon TL. pay almışlardır. Toplam gelir

Tablo - 26 : 1987'de Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin En Düşük Gelirli Sekiz Grubunda Kentsel Yerler Gelir ve Hanehalkı Dağılımları

Hanehalkı Yüzdesi	Gelir Yüzdesi		Toplam(1)		Ortalama Gelir (2)		Türkiye Ort. Kentsel Gelirinden Farkı %	
	Basit	Küm.	Hane Sayısı	Fert Sayısı	Hane	Fert	Hane	Fert
Küm. %								
5	0,99	0,99	28,8	129,8	48,4	10,7	-24.0	-54.8
10	1,54	2,53	28,8	143,3	74,9	15,1	-17.9	-47.9
15	1,83	4,36	28,8	144,2	88,9	17,8	-18.5	-39.0
20	2,03	6,39	28,8	154,2	98,6	18,5	-23.5	-51.4
25	2,23	8,62	28,8	166,3	108,6	18,8	-27.9	-67.5
30	2,45	11,07	28,8	171,4	119,1	20,1	-28.6	-74.2
35	2,69	13,76	28,8	157,9	131,0	23,9	-28.4	-63.3
40	2,93	16,69	28,8	176,1	142,7	23,4	-29.6	-81.5

Kaynak: 1987 HGTH Anketi verilerinden derlenmiştir.(1) Bin kişi (2) Bin TL/ay

Tablo - 27 : Bölgeler İtibariyle Kentsel Yerler Yoksul Hane ve Fert Sayıları-1987

Bölgeler	Yoksul Haneler	%	Yoksul Fertler	%	Ortalama Hane Büyüklüğü
Ege ve Marmara	-	-	-	-	-
Akdeniz	75,190	15,20	302,801	14,1	4,02
İç Anadolu	200,700	40,56	766,500	35,6	3,82
Karadeniz	45,822	9,56	172,400	8,0	3,76
Doğu ve G.Doğu	173,154	34,99	909,200	42,3	5,25
Toplam	494,866	100,0	2,150,901	100,0	4,35

bakımından kentli haneler gelirin yüzde 59.2'sini, kırsal haneler de yüzde 40.8'ini almaktadırlar.

Toplam tüketim içinde kentsel yerlerdeki hanehalkı tüketim payı yüzde 65.1 iken, kırsal yerlerdeki hanehalkı tüketim payı yüzde 34.9 civarındadır. Tasarruf açısından ise durum tersine olup, kentsel yerler hanehalkı

tasarruflarının toplam tasarruf payı yüzde 37.8 iken, kırsal kesimde bu oran yüzde 62.2 dolaylarındadır. Yoksulluğun kırsal kesimde daha yaygın olmasına rağmen tasarruf eğiliminin buralarda kentsel kesime nazaran daha yüksek olması oldukça ilginç bir durumdur.

Fert başına gelir, ortalama değerler itibarıyla kırsal kesimde 1987 fiyatları ile 596.334 TL/yıl iken kentsel yerlerde bu miktar 961.569 TL/yıl'dır. Kırsal kesim fert başına ortalama geliri kentsel yerler fert başına ortalama gelirinin ancak yüzde 62.0'si civarındadır.

Kırsal kesim yoksulluk analizinde de hanehalkının yüzde kırkını temsil eden ve yüzde beşlik gruplara ayrılan sekiz kesim dikkate alınmaktadır. Zira daha sonraki grupların fert başına düşen ortalama gelirleri 1987 yılında yoksulluk sınırı olan 23.400 TL. den önemli miktarlarda fazladır.

Kırsal alanda yüzde 40'lık grubu oluşturan yüzde 5'lik sekiz adet grupta 2.097.224 hane bulunmaktadır. Bu hanelerdeki fert sayısı 9.385.600'dür. Yüzde 40'lık bu kırsal kesimin ortalama hanehalkı büyüklüğü 4.48 olarak hesaplanmıştır. Kırsal kesimde yüzde 40'lık gruba giren fertlerin toplam nüfus içindeki payı yüzde 15.25'tir. İlk yüzde beşlik hanehalkı grubunda 901.800 kişi bulunurken, 8. gruptaki fert sayısı 1.407.400 kişidir. Bunların fert başına ortalama gelirleri 9.500TL ile 29.100TL. arasında değişmektedir. Hanehalkı büyüklüğü 3.44 ile 5.37 arasındadır. Grubun ortalama hanehalkı büyüklüğü ise 4.48'dir.

3.1.1. Ege ve Marmara Bölgesi

Ege ve Marmara bölgesinde daha önceki bölümlerde ifade edildiği gibi onüç il araştırma kapsamına alınmıştır. Bu bölgemizde yaklaşık olarak 5 milyon kişi kırsal kesimde yaşamaktadır. 1990 yılı verilerine göre ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 9.0'u bu bölgenin kırsal kesiminde yaşamaktadır.

Tablo 29'dan de anlaşılacağı gibi en alt yüzde 40'lık gelir grubuna giren hanelerin sayısı 500.784 olup, fert sayısı 1,910,196'dır. Ortalama olarak Ege ve Marmara bölgesinde kırsal kesim hanehalkı büyüklüğü 3.81'dir. Buradaki hanelerden sadece birinci yüzde beşlik gelir grubuna giren 62.598 hanenin

Tablo - 28 : Türkiye'de Kırsal Yerler Hanehalkının Hanehalkı ve Gelir Payları

Hanehalkı Yüzdesi		Gelir Yüzdesi		Toplam(1)		Ortalama (2)		Türkiye Ortalama
Basit	Küm.	Basit	Küm.	Hane Sayısı	Fert Sayısı	Hane Geliri	Fert Geliri	Hane Büyüklüğü
1.%	5	0.62	0.62	262,1	901,8	32,7	9,5	3,44
2.%	5	1,19	1,81	262,1	928,4	62,5	17,6	3,54
3.%	5	1,56	3,37	262,1	1190,2	82,4	18,6	4,54
4.%	5	1,84	5,21	262,1	1143,9	96,9	22,2	4,36
5.%	5	2,08	7,29	262,1	1202,2	109,5	23,9	4,59
6.%	5	2,35	9,64	262,1	1255,1	123,7	25,8	4,79
7.%	5	2,65	12,29	262,1	1356,6	139,5	26,9	5,18
8.%	5	2,96	15,25	262,1	1407,4	156,1	29,1	5,37

Kaynak: D.I.E 1987 Yılı HGTH Anketi yayınlanmamış verilerinden derlenmiştir.
(1)Bin Kişi (2) Bin TL/ay.

Tablo - 29 : 1987'de Ege ve Marmara Bölgesi Kırsal Yerler Gelir ve Hanehalkı Dağılımları

Hanehalkı Yüzdesi		Gelir Yüzdesi		Toplam(1)		Ortalama Gelir (2)		Türkiye Ort. Kırsal Gelirinden Farkı %	
Küm.	%	Basit	Küm.	Hane Sayısı	Fert Sayısı	Hane	Fert	Hane	Fert
5	0,86	0,86	62,6	226,4	46,7	12,9	42,7	35,7	
10	1,47	2,33	62,6	203,0	80,3	24,8	28,4	40,2	
15	1,78	4,11	62,6	195,8	97,1	31,1	17,9	71,0	
20	2,65	6,16	62,6	241,9	121,7	28,9	25,6	30,1	
25	2,33	8,49	62,6	243,5	127,4	32,7	16,3	37,1	
30	2,64	11,13	62,6	286,0	143,9	34,5	16,4	33,6	
35	2,93	14,06	62,6	264,3	160,0	37,9	14,7	40,6	
40	3,27	17,33	62,6	249,1	178,6	44,9	14,4	54,3	

Kaynak: D.I.E, 1987 yılı HGTHA yayınlanmamış verilerinden hesaplanmıştır.
(1) Bin Kişi (2) Bin TL/ay.

elde etmiş olduğu gelir yoksulluk sınırı geliri olan 23.400TL.'nin altında kalmaktadır.

Yoksulluk sınırı seviyesi altında gelire sahip olan bu grubun fert başına ortalama geliri aynı grup için Türkiye ortalaması olan 12.417 TL/ay'dan yüzde 4,0 daha yüksek olan 12.923 TL/ay dır. İlk yüzde beşlik hanehalkı grubundaki yoksul fert sayısı ise 226.482 olup, bu grup, Ege ve Marmara

bölgesinde yaratılan kırsal kesim gelirin de yalnızca binde 86'sını almaktadır.

3.1.2. Akdeniz Bölgesi

Akdeniz bölgesi kırsal alanlarında yaklaşık olarak 3.2 milyon civarında insan yaşamaktadır. Bu durum bölge nüfusunun yüzde 41.0'inin kırsal bir yapı içinde hayatını sürdürdüğünü göstermektedir. Bu oran 1990 yılı Türkiye kırsal kesim ortalaması ile uygunluk göstermektedir.

3.1.3. İç Anadolu Bölgesi

Bölge dahilinde kırsal alan olarak belirlenen yerlerde yaşayan nüfus 1990 yılı nüfus sayımı verilerine göre yaklaşık olarak 4.8 milyon civarındadır. Bölgede iklim yapısının sert olması ve dağınık yerleşim kırsal haneleri güç şartlar altında yaşatmaktadır. Kırsal kesimin, tarım ve hayvancılıkla adeta özdeşleşmesi dolaylı olarak kırsal hanelerin doğal şartların gidişine bağlı bir gelir yapısına bağımlı kalmasına yol açmaktadır. Bölgede kırsal gelirin başlıca kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır.

İç Anadolu bölgesinde yüzde 40'lık gruba giren hanelerin sayısı 537.184 olup, bunların yüzde 62.5'ini temsil eden 335.736 hanedeki 1.212.184 kişi yoksulluk sınırı geliri altında bir gelir düzeyinde yaşamaktadır. Bu gruptaki ortalama yoksulluk geliri 1987 yılı fiyatlarıyla 18.953 TL/ay'dır. Bu rakam ortalama yoksulluk sınırı rakamı olan 23.400 TL/ay'dan yüzde 19.0 oranında düşüktür. Aynen kentsel yerlerde olduğu gibi, 1987 yılı verilerine göre kırsal yerler itibariyle de İç Anadolu bölgesi yoksulluğun yoğun olarak görüldüğü bir bölge görünümündedir. (Bkz: Tablo-30)

Yoksulluk sınırı altında gelir elde eden ve kırsal kesimdeki hanelerin yüzde 25'ini temsil eden hanehakı fertleri kırsal gelirin ancak yüzde 6.72'sini alabilmektedirler.

3.1.4. Karadeniz Bölgesi

Karadeniz bölgesi dahilinde aynen Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde olduğu gibi kırdaki nüfus kentteki nüfustan fazladır. Yaklaşık olarak 6.0 milyon insanın yaşadığı bu bölgemizde 3.57 milyon dolayında insan kırsal özellik taşıyan bir yaşantıyı sürdürmektedir. Kırsal nüfusun kentsel nüfustan fazla olmasına gerekçe olarak başta tütün, çay, fındık ve mısır olmak üzere pekçok sanayi bitkisinin yetiştirilmesi ve buradan elde edilen gelirin bölge geliri içinde önemli bir paya sahip olması gösterilebilir. (Bkz: Tablo-32.)

Karadeniz bölgesinde yüzde 40'lık grupta yer alan toplam hane sayısı 346.376, toplam fert sayısı ise 1.499.982'dir. Yoksulluk sınırı gelir seviyesi altında gelir elde eden yoksul hane sayısı 129.891, fert sayısı 455.174'tür. Yoksul hanelerde ortalama hanehalkı geliri 61.945TL./ay, fert başına ortalama gelir ise 17.373TL./ay olmaktadır.

Fert başına ortalama yoksul geliri, yoksulluk sınırı gelirin ancak yüzde 74.2'sine denk gelmektedir. Yoksul tanımına giren hanehalkının kırsal yerler içindeki payı yüzde 15.0 olup, bölge kırsal gelirden aldıkları pay ise yalnızca yüzde 3.56'dır.

3.1.5. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi

1990 yılı nüfus sayımı verilerine göre Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde 10.6 milyon kişi yaşamaktadır. Bunların 4.854 bini kentsel alanlarda, kalan 5.733 bini ise kırsal alanlarda yaşamaktadır.

Bölge sınırları içinde yüzde 40'lık hanehalkı grubuna giren 419.694 hane bulunmakta ve bunlardan 367.231 tanesi yoksulluk sınırı altında gelir elde etmektedirler. Yedinci yüzde beşlik hanehalkı grubuna giren 52.462 hanede bulunan 328.9 bin fert ise Türkiye ortalaması yoksulluk sınırı olan 23.400 TL. seviyesi ile aynı geliri almaktadır.

Diğer yandan, hanehalkı gelirleri açısından 8. yüzde beşlik gruba giren ancak fert başına gelir itibarıyla 5. yüzde beşlik gruptan sonra gelen 52.462 hanede ise ortalama hanehalkı büyüklüğünün yüksek olması münasebetiyle yoksulluk görülmektedir. Kırsal yoksul hanelerde ortalama hanehalkı büyüklüğü 6.05 iken, 8. grupta yer alan hanelerde bu oran 7.87 çıkmaktadır. Dolayısıyla, hanehalkı gelirin yüksek olmasına rağmen fert başına düşen gelirden yoksulluk görülmektedir. (Tablo-33.)

Tablo - 32: 1987'de Karadeniz Bölgesi Kırsal Yerler Gelir ve Hanehalkı Dağılımları

Hanehalkı Yüzdesi	Gelir Yüzdesi		Toplam(1)		Ortalama Gelir (2)		Türkiye Ort. Kırsal Gelirinden Farkı %	
	Küm. %	Basit	Hane Sayısı	Fert Sayısı	Hane	Fert	Hane	Fert
5	0,65	0,65	43,3	120,2	33,8	12,2	3.1	27.8
10	1,25	1,90	43,3	131,4	65,2	21,5	4.2	21.6
15	1,66	3,56	43,3	203,6	86,9	18,5	5.4	1.8
20	2,00	5,56	43,3	185,8	104,5	24,3	7.8	9.6
25	2,37	7,93	43,3	206,0	123,8	26,0	11.7	9.0
30	2,80	10,73	43,3	241,7	146,4	26,2	18.5	1.5
35	3,20	13,93	43,3	224,8	167,0	32,2	19.7	19.3
40	3,46	17,39	43,3	206,4	180,7	37,9	15.7	30.3

Kaynak: 1987 yılı HGTHA yayınlanmamış verilerinden hesaplanmıştır.(1) Bin Kişi (2) Bin TL/ay.

Tablo - 33: 1987'de Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kırsal Yerler Gelir ve Hanehalkı Dağılımları

Hanehalkı Yüzdesi	Gelir Yüzdesi		Toplam(1)		Ortalama Gelir (2)		Türkiye Ort. Kırsal Gelirinden Farkı %	
	Küm. %	Basit	Hane Sayısı	Fert Sayısı	Hane	Fert	Hane	Fert
5	0,56	0,56	52,5	271,4	35,1	6,8	7.0	-40.5
10	1,19	1,75	52,5	300,2	74,8	13,1	19.7	-35.0
15	1,49	3,24	52,5	281,1	94,1	17,6	14.2	- 3.4
20	1,66	4,50	52,5	294,1	104,8	18,7	8.1	-18.8
25	1,89	6,79	52,5	324,4	119,3	19,3	9.0	-23.7
30	2,10	8,89	52,5	326,9	132,2	21,2	7.0	-21.7
35	2,33	11,22	52,5	328,9	147,2	23,4	5.5	-14.8
40	2,55	13,77	52,5	412,7	160,8	20,4	3.0	-42.3

Kaynak: 1987 yılı HGTHA yayınlanmamış verilerinden hesaplanmıştır.

(1) Bin Kişi

(2) Bin TL/ay.

7. gruptakiler hariç bırakıldığında Yoksul fert sayısı 2.211.053 kişidir. Yoksul fertlerin ortalama geliri 17.112 TL/ay olup, yoksulluk sınırı gelirin ancak yüzde 73.1'ine denk gelmektedir.

4. Kentsel ve Kırsal Yoksulluğun Birlikte Değerlendirilmesi

Ülkemiz, kalkınmakta olan bir ülkedir ve ülke GSMH'sı ile fert başına düşen milli gelir itibarıyla de üst orta gelir grubu ülkeleri arasında yer almaktadır. UNDP'nin hesapladığı Beşeri Gelişme Endeksi'ne göre de bir önceki döneme nazaran daha üst sıralarda yer almakta, 1960-1990 arasında en hızlı endeks gelişmesi gösteren beş ülkeden birisidir.

Eğitim, sağlık, konut, sanayi, ticaret ve hizmetler ile ilgili önemli gelişmeler görülmekle beraber, diğer bazı ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de gelir dağılımı bozukluğu ve yoksulluk önemli sosyal yara olma özelliğini korumaktadır.

Yoksulluk, ister kırsal ister kentsel biçimde görülsün, şiddetle mücadele edilmesi gereken bir sosyal ve ekonomik hadisedir. İnsan, yapısı gereği daima fazlasını istemek durumundadır. Dolayısı ile gelir ve refahtan adil pay almak, daha iyi ekonomik ve sosyal konuma kavuşmak ister. Bu ise insanları diğer canlılardan ayıran çok doğal bir davranış biçimidir. Ülkemizle ilgili 1987 yılı gelir dağılımı araştırmasına dayalı olarak hesapladığımız kentsel ve kırsal yoksulluğun boyutları ve bunların beş bölge itibarıyla dağılımları aşağıda Tablo 34 ve 35'de verilmektedir.

Sonuç olarak; Kentsel ve kırsal yerler ayırımı dikkate alındığında Türkiye'deki yoksul hanelerin sayısı 1987'de 1,675,790 olarak hesaplanmıştır. Bu Hanelerde yaşayan yoksul fert sayısı ise 7,525,998 kişidir. Türkiye'deki toplam hanelerin yüzde 15,17'si ile fertlerin yüzde 14,28'nin yoksulluk sınırı altında yaşadığı sonucuna varılmıştır. Ülkede yaşayan toplam yoksul hanelerin yüzde 33,97'si, yoksul fertlerin yüzde 43,80'i Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşamaktadır. Bu bölgeyi sırasıyla, hanelerin yüzde 32,01'i, fertlerin yüzde 26,3'ü ile İç Anadolu bölgesi; hanelerin yüzde 19,80'i, fertlerin yüzde 18,55'i ile Akdeniz bölgesi; hanelerin yüzde 10,49'u, fertlerin yüzde 8,34'ü ile Karadeniz bölgesi ve hanelerin yüzde 3,74'ü, fertlerin de yüzde 3,01'i ile Ege ve Marmara bölgesi takip etmektedir.

Bu çalışmada 1987 yılı gelir dağılımı araştırması sonuçları kullanılarak Türkiye'deki yoksul hanelerin toplam haneler içindeki payı yüzde 15,17, yoksul nüfusun toplam nüfus içindeki payı ise yüzde 14,24 olarak hesaplanmıştır.

Tablo - 34 : Bölgelere Göre Yoksul Hanelerin Payı

Bölgesi	Yoksul Hane	Kent (%)	Kır (%)
Ege ve Marmara	62,598	0,0	100,00
Akdeniz	331,735	22,67	77,33
İç Anadolu	536,501	37,42	62,58
Karadeniz	175,713	26,08	73,92
Doğu ve G.doğu	569,243	35,49	64,51
Türkiye	1,675,790	31,26	68,74

Kaynak: 1987 Yılı HGTHA yayınlanmamış verilerinden hesaplanmıştır.

Tablo - 35 : Türkiye'de Genel Yoksulluk Oranları-1987 (%)

Türkiye		Kent		Kır	
Hane	Fert	Hane	Fert	Hane	Fert
15,17	14,24	4,74	4,40	10,43	9,84

Kaynak: 1987 Yılı HGTHA yayınlanmamış verilerinden hesaplanmıştır.

Tablo - 36 : Bölgesel Yoksulluk Projeksiyonu -1994

Bölgeler	Hane Sayısı	Fert Sayısı	Hanehalkı Büyüklüğü
Ege ve Mar.	63,869	231,078	3.618
Akdeniz	370,441	1,558,816	4.208
İç Anadolu	600,370	2,215,365	3.690
Karadeniz	191,607	684,420	3.572
D.ve G.Doğu	638,691	3,698,660	5.791
Toplam	1,864,978	8,388,339	4,498

4. 1994 Yılında Yoksulların Tahmin Edilmesi

Türkiye'de yoksulluğu önlemeye veya etkisini azaltmaya yönelik yeterli ekonomik, sosyal ve idari altyapı bulunmamaktadır. Mevcut sistem içerisinde yer alan kurum, kuruluş ve diğer araçlar ise yetersizlikleri yanında, amaçları dışında kullanılmaya elverişli olmaları sebebiyle bu türden mücadeleler için uygun bir yapıda değildirler.

1987 yılı gelir dağılımı sonuçları kullanılarak elde edilen yoksulluk oranında, halen 1.675.790 hanede yaşayan 7.525.998 kişi yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır. Bu oranlar 1994 yılına uzatıldığında aşağıdaki durum ortaya çıkmaktadır.

Ülke nüfusu 61.100.000,

Hanehalkı 12.773.829

olarak dikkate alınmaktadır. Bölgelerde 1987 yılında ortaya çıkan kentsel ve kırsal hane oranlarında değişiklik olmadığı varsayılarak 1994 yılında yoksulluk Tablo 39'daki gibi hesaplanmıştır.

1994'te bölgeler itibariyle toplam olarak 1,864,978 hanede yaşayan 8,388,339 kişinin yoksul olduğu söylenebilir. Ancak; Bu hesaplama 1987 yılı için hesaplanmış olan yoksulluk sınırı esas alınarak yapıldığından düzeltilmesine gerek duyulmuştur. Düzeltme aracı olarak da 1987-1994 yılları arasında yoksulluk sınırı olarak kullanılan değerlerdeki reel artış oranı kullanılmıştır. Bu hesaplamada deflatör olarak Kentsel Alanlar Tüketici Fiyat Endeksi'nin sadece Gıda Endeksi kullanılmıştır.

	Yoksulluk	KATÜFE
Yıllar	Sınırı (a)	(Gıda) (b)
1987	100.0	100.0
1994	5162.0	4364.0

a/b oranı : 1,1829

Buna göre; 1994 yılı için hesaplanmış olan hane sayısı 2,206,084, fert sayısı ise 9,922,574 olarak düzeltilmiştir. Yeni duruma göre bölgesel yoksulluk projeksiyonu Tablo 36'da verilmiştir.

Böylece 1994 yılında yoksulların toplam nüfusa oranı yüzde 16,24, yoksul hanelerin toplan hanelere oranı ise yüzde 17,27 olarak bulunmuştur. 1987 ile 1994 yılları arasındaki yedi yıllık dönemde yoksulluğun yüzde 31.84 oranında artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Bu dönemde yoksulluk yılda ortalama olarak yüzde 4.0 civarında artış göstermiştir. Yoksulluğun artmasında, genel fiyatlarda meydana gelen artışlarının çok gerisinde kalan dar ve sabit gelirliilere ait ücret artışları, tarım

sektöründe kendi hesabına çalışanlar ve ücretsiz aile işçilerinin durumundaki kötüleşmeler ile 1994 yılı içinde yaşanan ekonomik kriz önemli derecede etken olmuştur.

1987-1994 döneminde yoksulluğun bir artış eğilimine girmesi, yoksulluğu önlemeye yönelik politikaların ve bu politikalara uygun faaliyet gösteren mekanizmaların da yetersiz kaldığını göstermektedir.

B. Türkiye’de Yoksulluğun Azaltılmasına Yönelik Öneriler

Yoksulluğun azaltılmasına yönelik gerekli olan ön şart, gelir dağılımındaki adaletsiz yapının ortadan kaldırılmasıdır. Bir ülkede yaratılan milli gelir ne kadar büyük olursa olsun, gelir dağılımı bozuk olduğu sürece, yoksulların bu büyüklüğe paralel olarak gelirlerini yükseltmeleri mümkün olmaz. Eğer yoksullar veya alt gelir gruplarında yer alanların kendi çabaları gelir dağılımındaki dengesizliği gidermeye yetmiyorsa, bu noktada hükümetlerin devreye girmesi zorunludur. Yoksulluğun azaltılmasına yönelik tedbirlerin alınması tamamen ekonomik ve sosyal tercihlere bağlıdır. Hükümetlerin başlıca görevlerinden birisi de bu noktada ortaya çıkan tikanlıkları açmaktır.

Başta ekonomik politika araçları vasıtaları olmak üzere hükümetler pek çok biçimde gelir dağılımını düzeltici vasıtalara sahiptirler. Sorun, bunları uygulamaya alıp almamaktan kaynaklanmaktadır. Ancak; alınacak kararların da etkili olabilmesi, hem kararın uygulanması ciddiyetine, hem zamana hem de hangi kesimlerin bu karar kapsamına alınacağını önceden tespit edilmiş olmasına bağlıdır.

Bilindiği üzere ülkemiz orta alt gelir grubunda yer alan ve 1994 yılı fiyatları ile fert başına 2,200 dolar gelirin düştüğü gelişmekte olan bir ülkedir. Ülke nüfusu yaklaşık olarak 61,1 milyondur. Bu şartlarda ülkemiz için yoksulluğu

Tablo - 37 : Düzeltilmiş Bölgesel Yoksulluk Projeksiyonu -1994

Bölgeler	Hane Sayısı	Fert Sayısı	Hanehalk Büyüklüğü
Ege ve Mar.	75,551	273,344	3.618
Akdeniz	438,195	1,843,925	4.208
İç Anadolu	710,178	2,620,557	3.690
Karadeniz	226,652	809,601	3.572
D.ve G.Doğu	755,508	4,375,147	5.791
Toplam	2,206,084	9,922,574	4.498

Tablo - 38 : Yoksul Fert Sayısındaki Gelişmeler(1)

Yıllar	Yoksul Sayıları
1987	7,525,998
1988	7,829,167
1989	8,144,549
1990	8,472,635
1991	8,813,937
1992	9,168,988
1993	9,538,342
1994	9,922,574

(1) Tahmin

önlemeye yönelik çabaların aşağıdaki biçimde yeniden düzenlenmesine edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sıralama yapılırken ekonomide halen mevcut kaynakların dağılımının devam edeceği kabul edilmiştir. Yani ekonomik özellikli ve tercihli yatırımların devam edeceği varsayılmıştır.

1. Yoksulluğu Önlemeye Yönelik Öneriler:

1.1. Mevcut durumu tespite yönelik olanlar

1. Ülkedeki yoksulluğun kesin boyutlarıyla ortaya konulması amacıyla belli zaman aralıklarıyla, fakat birbirini izleyen araştırmalar yapılmalıdır. Bu çerçevede;

a).Yapılacak araştırmalarda bölge, il, ilçe ve hatta daha küçük yerleşim birimleri seviyesinde mevcut sosyal ve ekonomik harita çıkartılmalı ve bilgi tabanı oluşturulmalıdır.

b). Bölge, il, ilçe ve daha alt kademelendirmelerde öncelikle mahalli özellikler, kaynaklar, gelişme yönü, nüfus yapısı, eğitim durumu vs. gibi ekonomik, sosyal, beşeri ve coğrafi kaynaklar açısından teknik alt yapının oluşturulması gereklidir. Bütün bu işler, bu bölgelerde faaliyet gösteren üniversiteler ve DİE işbirliği ile yapılmalıdır.

c). Eğer varsa bu kademeler içinde yer alan sosyal yardımlaşma ve dayanışma biçimleri ve nasıl işledikleri ortaya konmalıdır. Gerektiğinde bunlar bir program dahilinde geliştirilmelidir.

2. *Mevcut idare sistemi içinde bulunan ve yoksullukla mücadele amacıyla kullanılabilen her türlü kaynağın envanteri çıkarılmalıdır.*

Bu öneriler doğrudan tespite yönelik olan bir sıralamadır. Bu noktadan sonra Hükümet Programı ve Kalkınma Planları'nda yoksulluğu önleyici ekonomik ve sosyal tedbirlerin alınmasına ihtiyaç duyulacaktır.

1.2. Makroekonomik kararlar ve sosyal siyaset boyutları açısından kurumsal organizasyona yönelik olanlar

1. Ülkemizde yoksulluk sınırı altında yaşamını sürdüren yaklaşık 10 milyon insan bulunduğu tahmin edilmektedir.* Gerek kalkınma Planları seviyesinde ve gerekse bölgesel planlamalar çerçevesinde yoksullara yönelik önceliklerin

* Editörün notu: Dumanlı'nın bu çalışması 1996 yılında yapılmıştır ve bu ifade 1993-1994 yıllarına ilişkin bir tahmindir.

belirlenmesi, ortak mücadele politika ve stratejilerin geliştirilmesi bakımından müsteşarlık seviyesinde yeni bir birim kurulmalıdır.

2. Bu birim koordinatörlüğünde DİE'ce bilgi stokuna yönelik olarak gerekli araştırmalar yapılmalı ve veri bankası kurulmalıdır.

3. Başbakanlık Fon İdaresi yönetiminde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu oluşturulacak bu yeni birimin emrine verilmelidir. Fon'un kaynakları hiç bir biçimde kuruluş amaçları dışında kullanılmamalıdır. Fon denetimi Sayıştay ve TBMM tarafından gerçekleştirilmelidir.

4. Maliye Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyetlerini yürüten, 5434 Sayılı Yasa ile kurulan Emekli Sandığı bünyesinde yer alan ve 2022 Sayılı Yasa çerçevesinde 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına yardım edilmesine imkan veren uygulama ile her türlü yetki ve sorumluluklar yeni birimin kontrolüne verilmelidir. Böylece 2022 Sayılı Yasa ve SYDTF uygulamaları yeni kurulacak bu birim kontrolünde yeni bir sistem içinde aynı çatı altında bütünleştirilmelidir.

5. Valilikler bünyesinde kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'da yeni sisteme dahil edilmelidir

6. HDTM Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü yoksulluğun yaygın olarak görüldüğü yerlerde DPT' ve kurulacak olan bu yeni müsteşarlığın da görüşlerini alarak bu bölgelerde özel teşvik tedbirleri uygulamalıdır.

7. Her türlü yardımlaşma ve sosyal dayanışmayı teşvik ederek, üretime katkıda bulunacak kişi ve kuruluşların faaliyetlerini idari açıdan kolaylaştıracak tedbirlerin alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Buna ilave olarak milli örf ve adetlerimize dayalı olarak fiilen toplumsal yapımız içinde var olan güzel geleneklerin geliştirilmesi desteklenmelidir.

8. Türkiye Yoksullukla Mücadele Şurası toplanmalıdır.

Sonuç

Bu çalışmada, ülkemizdeki yoksulluğun boyutu hakkında çok önemli tespitler yapılmıştır. Bir sistem dahilinde 1987-1994 yılları arasında Türkiye ve seçilmiş bazı iller için günlük 2450 kalori ihtiyacı dikkate alınarak ayrı ayrı yoksulluk sınırları hesaplanmıştır. Yoksulluk sınırı kişi başına 1987'de 284.700 TL./yıl, 1994'te 14.696.360 TL./yıl olarak bulunmuştur.

Bölgeler itibariyle ferdi yoksulluğun en yüksek olduğu üç bölgemiz sırasıyla yüzde 43.8 ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu, yüzde 26.3 ile İç Anadolu ve yüzde 18.55 ile Akdeniz bölgeleridir. Yoksulluğun en az görüldüğü bölge ise yüzde 3.01 ile Ege ve Marmara bölgesidir. Bölgelerdeki yoksul nüfusun bölge nüfusuna oranları ise (bölgesel iç yoksulluk) yüzde olarak aşağıdaki gibi bulunmuştur.

Bölgeler	Yüzde Payı
Ege-Marmara	1.37
Akdeniz	19.66
İç Anadolu	16.06
Karadeniz	10.43
D.ve G.Doğu	30.34

Gelirin kır-kent ve bölgesel bazlı dağılımları kullanılarak kentsel ve kırsal yoksulluk bölgeler itibariyle hesaplanmıştır. Bunun yanında, sektörler, meslekteki durum, hanehalkı reisinin işteki durumu gibi biçimlerde de bu grupların gelirleri yoksulluk açısından incelenmiş ve bu açıdan da yoksulluk içinde yaşayanlar hesaplanmıştır.

Özetlemek gerekirse; yüzde beşlik hanehalkı dağılımları dikkate alındığında Türkiye'de 1987 yılı itibariyle hanelerin yüzde 15,27'sinin, nüfusun da yüzde 14,24'ünün, 1994 yılı itibariyle de hanelerin yüzde 17,27'sinin, nüfusun ise yüzde 16,24'ünün yoksul olduğu tespit edilmiştir. Bu dönemde yoksul sayısı yaklaşık olarak 7,5 milyondan 10,0 milyona yükselmiş ve yıllık ortalama yoksulluk artış hızı yüzde 4.0 civarında olmuştur.

1987-1994 dönemi için yine ayrı ayrı yoksulluk göstergeleri ve yoksulluğun boyutları irdelenmek istenmiş, ancak; elimizde 1987 yılı sonrasına ait benzer yapıda gelir dağılımı araştırmaları bulunmadığından bu mümkün olmamıştır.

Aynı şekilde; 1987 HGTH Anketi'nde il bazında gelirlerin nasıl dağıldığına ait veriler bulunmadığından seçilmiş bazı iller için hesaplanmış olan yoksulluk sınırı kullanılarak bu illerde yaşayan yoksul sayılarının hesaplanması da gerçekleştirilememiştir.

Sonuçta önemli derecede veri bulamama sıkıntısına rağmen pek çok engel aşılmış ve Devlet İstatistik Enstitüsü'nden bu konuda yayınlanmamış veriler elde edilerek bu çalışmada kullanılmıştır.

KAYNAKLAR

- AHLUWALIA, S, Montek, "Inequality, Poverty and Development" IBRD, Washington D.C, 1976.
- AHLUWALIA, S, Montek, "Growth and Poverty in Developing Countries" IBRD, Washington D.C, 1976.
- AHMED, U, Akhter, "Poverty in Bangladesh: Measurement, Decomposition and Intertemporal Comparison" Journal of Development Studies, Vol. 27, no: 4, July 1991.
- ALTIMIR, Oscar, "The Extent of Poverty in Latin America" World Bank, Staff Paper, no: 22.
- ANA BRİTANİCA, "Ana Yıllık", 1994.
- BIRDSALL, Nancy, "Population and Poverty in Developing World" IBRD, 1980
- BOURGUIGNON, F,& De MELO, J and MORRISSON, C, "Poverty and Income Distribution During The Adjustment: Issues and evidence From the OECD Project", World Development, Vol. 19, no: 11, 1991.
- CAMBRİDGE JOURNAL OF ECONOMİCS, Vol.17, no:4, 1993
- CELASUN Merih, "Income Distribution and Employment Aspects of Turkey's Post-1980 Adjustment" METU Studies in Development, 16(3-4) 1981-1-31
- CELASUN Merih, "Income Distribution and Domestic Terms of Trade in Turkey" 1978-1983: Estimated Measures of İnequality and Poverty, Ankara, 1986
- COLLIER, Paul, "Poverty and Growth in Kenya" IBRD, 1980.
- DAĞDEMİR Özcan, "Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim ve Gelir Dağılımı" Doktora Tezi, Eskişehir, 1992.
- DANDEKAR, V, M, and RATH, N, "Poverty in India" Pune: Indian School of Political Economics, 1971.
- DEMERY, D, and DEMERY L, "Poverty and Macroeconomic Policy in Malaysia" World Development, Vol. 19, no:11, pp:1615-1632, 1991.

DENSLOW, Jr.david, "Perspectives on Poverty and Income Inequality in Brazil" World Bank, Staff Paper, no: 22

DERVİŞ K, ROBINSON S, " The Structure of Income İnequality in Turkey" (1950-1973), 1980.

DİE, "1987Yılı Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi, Gelir Dağılımı", Ankara, 1990.

DİE, "1987Yılı Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi, Tüketim Harcamaları", Ankara, 1990. DİE, "Genel Nüfus Sayımı İdari Bölünüş" Ankara, 1990.

DPT, "5. Beş Yıllık Kalkınma Planı" Ankara, 1985

DPT, "6. Beş Yıllık Kalkınma Planı" Ankara, 1990

DPT, "Yıllık Programlar, 1985-1994" Ankara.

DPT, "Temel Ekonomik Göstergeler(Muhtelif)" Ankara.

DPT, "Ekonomik ve Sosyal Göstergelerdeki Gelişmeler" Ankara, 1993.

DPT, "Ekonomik ve Sosyal Göstergelerdeki Gelişmeler" Ankara, 1994.

DPT, "Gelir Dağılımı ve Politikaları ÖİK Raporu" Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 1994

DPT, "1993 Yılı Programı Destek Çalışmaları", Ankara, 1993.

DPT, "1993 Yılı Programı Destek Çalışmaları", Ankara, 1994.

DUMANLI, Recep, "Dünyada Fakirlik Problemi ve Ölçülmesindeki Güçlükler" Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, Yayınlanmamış Çalışma, DPT, Ankara, 1992.

DUMANLI, Recep, "Dünyada ve Türkiye'de Fakirlik" Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, Yayınlanmamış Çalışma, DPT, Ankara, 1993.

EMEKLİ SANDIĞI, "İstatistik Bülteni", Temmuz 1994,

ERCELAWN, Aly, "Absolute Poverty As Risk of Hunger" Norms, Incidence, and Intensity of Rural and Urban Pakistan, University of Karachi, 1991.

GREER, J and THORBECKE, E, "A Methodology For Food Poverty Applied To Kenya" Journal of Development Economics, Vol. 24, 1986.

HICKS, F,j, and VETTER, D,M, "Identifying the Urban Poor in Brazil" World Bank, Staff Paper, no: 565.

HUNGER 1993, "Uprooted People 3rd. Annual Report on the State of World Hunger" Bread for the World Institute on Hunger and Development, USA, December,1992.

IBRD, "Poverty & Human Development in The Middle East and North Africa", 1980.

IBRD, "Poverty & The Development of Human Resources. Regional Perspectives", A Background Paper for World Development Report 1980, Washington DC. July,1980.

IDRC REPORTS, "Social Policy Responding to People's Needs" Vol.21, no: 4, January 1994.

KAKWANI, C, Nanak, "Income Inequality and Poverty" Methods of Estimation and Policy Application, Oxford University Press.

KARAMAN, İsmail, "Kırsal Sanayi", Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, DPT, 1993.

LEFTWICK Eckert, "The Price System and Resource Allocation" Tenth Edition, U.S.A, 1989

LURE, Mc and CHARLES, E, "Taxation and the Urban Poor İn Developing Countries" IBRD, 1975.

MORRISON, Christian, "Adjustment and Equity in Morocco" OECD, Paris, 1991.

OECD, "Aid Policies in Latin America" Development and Democracy, Paris, 1992.

RAVALLION, Martin, "Land Contingent Poverty Alleviation Schemes" World Development, Vol. 17, n0: 8.

RAVALLION, Martin and BIDANI, Benu, "How Robust İs a Poverty Profile?" The World Bank Economic Review Vol.8, no:1, January 1994.

- ROWNTREE, B,S, "Poverty: A study of Town Life" MacMillan, London, 1901.
- SALOP, Joanne, "Reducing Poverty: Spreading The World" Finance and Development, IMF and World Bank Quarterly Publication, December, 1992.
- SATYA, P,"A Model of Constructing the Poverty Line" Journal of Development Economics, Vol. 30, 1989.
- SRINIVASAN, T, N, "Development, Poverty and Basic Human Needs, Some Issues" Washington DC. IBRD, 1977.
- SRINIVASAN, T, N, "Income Distribution, Basic Needs, and Trade-off With Growth", IBRD, 1981.
- SEN, A, K,"Poverty: An Ordinal Approach to Measurement" Econometrica, Vol.44, 1976.
- SEN, Amartya, "Levels of Poverty. Policy Changes" IBRD, 1980.
- SIDDIQUR, Osmani, "Economic Inequality and Group Welfare" University of Oxford, Oxford, 1982.
- SUDHIR, Anand, "Inequality and Poverty in Malaysia, Measurement and Decomposition" World Bank, Research Publication, 1983.
- THORBECKE,Eric, "Adjustment, Growth & Income Distribution in Indonesia" World Development, Vol. 19, no: 11, pp:1595-1614, 1991.
- TODARO P, MICHAEAL, "Economic Development in the Third World", Fourth Edition, New York, 1989
- UDDIN, T, Ahmed, "Poverty in Bangladesh" In Pruceeding of The Workshop of Dissemination of Current Statistics, Bangladesh Bureau of Statistics, Dhaka, 1991.
- UNDP, "Human Development Report" 1990.
- UNDP, "Human Development Report" 1991.
- UNDP, "Human Development Report" 1992.
- UNDP, "Human Development Report" 1993.

UNDP, "Human Development Report" 1994.

VINOD, Thomas, "Spatial Differences in Poverty: The Case of Peru" Journal Of Development Economics, Vol. 7, 1980.

VISARA, Pravin, "Poverty and Unemployment in India: An Analysis of Recent Evidence" Washington DC.IBRD, 1980

WADDIMBA, Joje, "Some Participate Aspects of Programmes to Involve the Poor in development" November, 1979.

WOLF, Scott, "Concept and Measurement of Poverty" UN Research Institute For Social Development, Geneva, 1981.

WORLD BANK, "Annual Report", 1993.

WORLD BANK "Poverty and Development" 1980

WORLD BANK & I.M.F, "Protecting The Poor during The Periods of Adjustment" Development Committee (Joint Ministerial Committee) Washington DC.USA.

WORLD BANK, "Economic Review" Vol. 8, 1994.

WORLD BANK "Poverty Assesment; Public Social Expenditures and Their Impact on the Income Distribution of Uruguay" May 1993,

WORLD BANK "Poverty Assesment and Social Expenditures and Programs For The Poor of Peru" May 1993.

WORLD BANK "Social Protection In a Reforming Economy of Kyrgyzstan" May 1993.

WORLD BANK "World Development Report" 1990

WORLD BANK "World Development Report" 1992

WORLD BANK "World Development Report" 1993.